

Janovics Mária

HELYTÖRTÉNETI KÉZIKÖNYV

A handbook of local history

Pejin Attila: *A helytörténet-kutatás és -írás kézikönyve*. Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta, 2008

A kötet előszavában a szerző kijelöli a tanulmány céljait, melyek egyike a tudományos kutatás és a helytörténetírás terén szerzett tudás másokkal való megosztása. A kihívásnak minősített, idő- és munkaiigényes vállalkozás további céljai között szerepel a helytörténetre való oktatás – semmiképpen sem a kioktatás.

A kötet első fejezetében a szerző felméri a vajdasági helytörténeti kutatás helyzetét és állapotát. Az általános vélekedés a következő: a helytörténet kutatásával való foglalkozás egy mikroközösségre vonatkozó kutatás folyamatát fedi. Ezzel szemben a munka témája vonatkozhat egy egész régióra, térségre is.

A történelem látszólag olyan varázslatos mese, amely szinte mindenkiben felébreszt egy bizonyos szintű érdeklődést a múlt iránt. A nagyszülők, szülők tapasztalatának konzerváló szerepe elveszett, így nem segíti a tapasztalat átörökítését. Történelmi tudatunk egyre deformáltabb. Kollektív emlékezetünk hiányosságának következtében manipulálhatókká, sebezhetőkké válunk. A vajdaságiak identitástudata bizonytalanná vált, viszont a hely felerősítheti a lokálpatriotizmust, az érdeklődést a térség múltja iránt. Sok település nem rendelkezik múltörző-kutató-bemutató intézménnyel, mely elősegítené a megfelelő szintű reprezentációt a helységről.

Felvetődik a kérdés, vajon a helytörténeti múlt iránt érdeklődők, vagy pedig a történészek (a szerző szóhasználatában: amatőrök, illetve profik) vállalhatják-e nagyobb sikerrel a közösség kulturális és történeti emlékezetének, emlékezeti tartalmainak és kollektív tudásának feltárását nagyobb sikerrel. A kötet további vizsgálódásokat tartalmaz az amatőrök és a profik történetírásának mibenlétéről, s a következő kérdést veti fel: vajon a helyi orvos vagy a történész a leghivatottabb megírni a település közegészségügyének történetét? A kutató eredményei persze mindig függnek az előadó interpretációitól, módszereitől.

A történelem tudományát a szerző időbelileg, térbelileg és tartalmilag tagolja. A történelem időbeli felosztására a periodizáció szolgál, mely elősegíti egy esemény behatárolását. A történelmi események mindig behatárolható helyen mennek végbe, ezért szükség van a térbeli felosztásra. A múlt egy-egy eseménye témákra osztható, ez megköveteli a tartalmi tagoltságot. A megtörtént események megismerhetőségéhez megfelelő módszerek szükségesek, sőt a

mikroszintű kutatás a kis téma komplex módon való kezelésével kiterjeszthető a makrotörténetre. A komplex szemlélet és munkaeredmény persze maga után vonja a forrásmunkák megfelelő módon való értelmezését és közlését. A szerző részletesen taglalja a forrásokat, ezek közlésének módját, a lelőhelyeket. A kutatás során interdiszciplináris tudományágak: paleográfia, oklevéltan, genealógia, történeti földrajz, szfragisztika elhatárolásával is meg kell küzdeniük, melyek szorosan kapcsolódhatnak a tárgyhoz.

A kötet további fejezeteiben a komplex látást elősegítő helytörténet-kutató műhelyével foglalkozik a szerző. Fontos a céltudatosság kialakítása, a kutatási lehetőségek felmérése és a szakirodalomban való tájékozódás.

A Helytörténetírás című fejezetben a szerző a kutatómunka és a kézirat kapcsolatát is taglalja, illetve az ezt megelőző célkitűzést és a munkahipotézis felállítását. A munka folyamatán szembesülünk a kibontás problémájával. A téma interpretációjának regresszív vagy progresszív, kronologikus sorrendben történő esetelése a téma jellegétől is függ. Regresszív módszerrel például a családfakutató dolgozik. A szülők kutatásától halad visszafelé az időben. A források értelmezését a begyűjtött anyag értelmezése, analízise és szintézise követi, hiszen csak a feltárt források értelmezése útján juthatunk el valamilyen megállapításig. E folyamat magában foglalja a táblázatos kimutatások adatainak elemzését, összefüggését és különbségét. A kéziratot tárgyaló egységben a stílusról merülnek fel bizonyos kérdések: vajon a kézirat érdekes, szakszerű, vagy inkább leegyszerűsített legyen-e. A kérdés eldöntéséhez pedig fontos a célközönség kiválasztása. A tudományos munkának szakszerűnek kell lennie, ezzel ellentétben vannak közönségsikert hajhászó szövegek is, melyek nem követelik meg a szakszerű munkák kritériumait. Kihagyhatatlan szempont a kézirat címének megállapítása. A szépírói, néhány esetben asszociáción is alapuló címekkel ellentétben a tudományos munka olyan címet kell, hogy kapjon, mely megjelöli a tárgyalt témát. A munka szerkezetével kapcsolatban a három, bizonyos esetekben négy részre történő felosztást ajánlja a szerző. A tanulmány eddigi részének folytatását a főszöveg részletes bemutatása követi. A szerző pontosan kifejti a felvetett problémákat tartalmazó, tágabb kontextust tárgyaló bevezetést. Ezt követi a tagolás, mely meghatározott hierarchiájú fejezetekre és alfejezetekre oszlik. Majd a főszöveget kiegészítő jegyzetek és az ezekhez szervesen kötődő illusztrációk közzétételének módját közli a szerző.

A főszöveget a járulékos részek, bibliográfia, irodalomjegyzék, adatközlők, források gyűjteményének jegyzéke követi. E fejezet kifejti, hogyan kell kinéznie az apparátusnak. Fontos és egyben értékes megállapítás, hogy a jól összeállított irodalomjegyzék növelheti a munka tudományos értékét, hiszen a gyakorlott kutató szakirodalmi kutatása során hátulról kezdi lapozni a könyvet. A bibliográfia a mű értékét és tudományosságát is tükrözi. Ezt követi a levéltári források és adatközlők közlésének módja. A járulékos részek, apparátus fontos

részét képezi még a függelék-appendix, mely nem szerves része a szövegnek. Az áttekinthetőség, eligazodás szempontjából a kronológia és a mutatók, avagy indexek is alapelemei a járulékos részeknek, melyek információt tartalmaznak nevekről, személyekről. A szöveg előtt szereplő tartalomjegyzéknek mindenképpen tükröznie kell a dolgozat struktúráját.

A hosszú folyamatokon át érlelődő kézirat utóéletéről is reális képet fest a szerző. A létrejött munka megjelentetése előtt a korrektúra, lektorálás, tördelés folyamatai következnek.

A kötet utolsó fejezetét a helytörténeti kiadványtípusok tárgyalása képezi. Kisebbségi témák megírására az értekezés, míg a nagyobb terjedelmű művek összefoglalására inkább a monográfia alkalmas. Az értekezés esetében egy rövid időszakra fókuszálunk, míg a monográfia egy hosszabb intervallumú témát ölel fel.

A szerző megjegyzi, hogy könyvét útmutatónak, tapasztalatok összegzésének szánta. A mű a helytörténet írása szempontjából teljes mértékben felöleli a módszertani kérdéseket. Mindezek a megfigyelések, megállapítások a kutatás létrejöttét segítik elő. Pejin Attila kötete új szempontból, érdekes példákkal gazdagítva közelíti meg a vizsgált problémát.